

INTERVENCIÓ A LA TAULA RODONA DE LES SISENES JORNADES D'HISTÒRIA DE L'ENSENYAMENT ALS PAÏSOS CATALANS CELEBRADES A LLEIDA

Frederic Godàs i Vila

Estimats amigues i amics:

Tenia pensat parlar-vos d'algunes experiències personals, tot i ser conscient que podrien quedar fortament desdibuixades pel temps transcorregut i també perquè caldria veure-ho amb un prisma diferent del que podrieu emprar vosaltres dins del temps i condicions actuals.

Però, després d'haver escoltat els parlaments dels amics Lladonosa i Claverol, he pensat que potser seria més interessant glossar uns aspectes que ells han posat en relleu i que a mi sempre m'han intrigat.

Per poc que ens hi fixem, el que han exposat tant Lladonosa com Claverol evidencia que l'acció de renovació pedagògica que intrínsecament estava en aquelles accions escolars, de les que foren testimonis i actors voluntaris, foren accions individuals.

Lladonosa ens ha parlat, amb la seva característica i acurada documentació, d'uns mestres, d'uns mestres que, situats en unes condicions ben adverses, van trespasar per tal d'obtenir uns resultats pedagògics altíssims: manta vegades enfrontats, no sols amb unes realitats que haurien frenat a qui no estigués impregnat d'uns fermes convenciments d'allò que calia fer, ans, sobretot, ens ha mostrat uns mestres amb una forta convicció ètica de la professió que exerceixen.

El fet que no sempre reeixissin en els seus propòsits, no disminueix el valor humà del seu comportament, i precisament ara, que molts dels condicionaments materials i molts frens ideològics han estat socialment superats, és quan es pot valorar amb tota justesa aquell esforç voluntariós dels qui entenien que l'educació i els camins per a assolir-la havien de ser renovats i ho posaren, o intentaren posar, en marxa.

Claverol s'ha concretat més en una experiència personal. Tot allò del que ell ha parlat, va transcórrer en un poble no massa gran, Corbins (poble molt estimat per mi, personalment), i en una escola misèria a tot ésser-ho. Ho era tant que encara retinc a la ment l'impacte que em va causar quan, infant encara, vaig assistir-hi excepcionalment una curta temporada. Això no tenia res d'estrany tenint en compte que jo estava acostumat a l'ambient del Liceu Escolar de Lleida.

Sigui com sigui, Claverol ens ha descrit minuciosament quins propòsits l'animaven a canviar l'aspecte d'aquell local, no sols sota el punt de vista material, ans tot el que representava

aquella Escola on havia anat a raure per efectes i disposicions administratives. Ens ha fet viure com, paulatinament i sense concessions, va imprimir uns camins nous que implicaven uns nous plantejaments escolars, fins a aconseguir que tot el poble s'interessés per la marxa d'aquella escola que era la seva, la de Corbins.

No és el meu propòsit repetir el que ja s'ha dit. Vull treure'n unes conclusions que puguin ser útils als qui heu escollit la pedagogia com a eina de treball.

Per poc que ens hi fixem, en les paraules dels dos conferenciantes anteriors, hi podem veure una constant característica: són accions individuals. No són producte d'una coordinació de propòsits. Ni tan sols són conseqüència dirigida per la seva formació professional portada a cap dins les Escoles Normals on cursaren els seus estudis.

En les Escoles Normals d'aquell temps, en el millor dels casos, s'aprenien unes assignatures; s'adquirien uns coneixements que hom considerava útils per a desenvolupar la tasca del mestre; però no es fomentava, puix tampoc s'hi creia, el treball col·lectiu; la contrastació d'idees, de propòsits, etc.

Ni tan sols s'ensenyava Metodologia d'una manera sistematitzada. Això va arribar bastant més tard, quan Marcel·lí Domingo va implantar el Pla Professional que, com tantes altres coses, en lloc de ser perfeccionat, va ser anul·lat. Tot això s'ha de tenir en compte en valorar l'esforç d'aquells mestres que nedaven contra corrent.

D'actuacions semblants a les que han exposat els dos amics meus, se'n podrien omplir moltes fulles, de casos en què els mestres no sols procuraven complir el seu deure d'ensenyant, ans posaven tota la voluntat perquè l'acció de l'Escola fos un acte social amb participació del poble.

Les escoles de les terres de ponent eren, majoritàriament, escoles de poble. No m'atreveixo a dir escoles rurals, puix la seva acció educativa no anava encaminada, ni per formació, ni per legislació administrativa, al desenvolupament d'una societat pagesa; no gensmenys, els mestres tenien idèntica formació si regien una escola urbana com si bregaven en un medi agrícola.

Això, juntament amb el fet que la formació d'uns i altres era uniformada dins les Escoles Normals, implicava un major aïllament personal, social i pedagògic. Com a conseqüència: el mestre, o es conformava a complir el seu deure d'ensenyant d'unes matèries, ben rudimentàries les més de les vegades; o bé, quan es tractava d'algú amb inquietuds, (que ordinàriament s'havia format ell tot sol), es disposava a bregar tot solet contra unes condicions adverses, quan no hostils.

Se'n podria fer una llarga llista de mestres d'aquesta mena: Redondo, Tapies, Lamolla, Llardens, Aige, Costafreda, Piera, Alcober, i tants que se m'escapen de la memòria. Permeteu-me

exposar un cas que demostra que, en les pitjors circumstàncies, un mestre pot deixar un senyal del seu pas. A l'arribar al seu destí, la mestra de Noals (ella creia anar a Noales) llogaret de l'alta Ribagorça, es va adonar que el poble parlava en català; sense pensar-s'ho un moment, va fer la classe amb la llengua que parlava aquella gent, i això passava els anys 40 en plena «Era Triunfal». Actualment encara, per aquelles contrades, és la «Senyora Mestra». Per contra, al poble d'on és filla aquesta mestra hi van exercir dos matrimonis de mestres al llarg de més de trenta anys; la seva influència va ser tan nul·la que ningú els recorda actualment.

Insisteixo: totes aquestes accions eren individuals. A les mateixes Escoles Normals no es treballava pas en el sentit d'una formació per a una acció conjunta, programada. Ni els mateixos Professors sentien aquesta necessitat. Una sessió de Claustre, per exemple, era d'un formalisme que donava basca. Ho conec per experiència, puix a Lleida hi assistia com a representant dels alumnes, quan això s'assolí durant la República.

Posaré un exemple: La Directora Sra. Uriz va emprendre una tasca de responsabilització col·lectiva dels alumnes. A les antigues Normals de noies i de nois, hi havia oficialment unes Biblioteques que eren tot just uns armaris tancats, amb una dotzena de llibres que no estaven pas a l'abast de l'alumnat. Uriz va unificar les Biblioteques; va habilitar una sala ben acondicionada, amb taules, llums, prestatges i catàlegs. Es van adquirir molts llibres i tot es va posar a disposició dels alumnes. La responsabilitat del funcionament va recaure, així mateix, en alumnes escollits entre tots. Totes les tardes, la Biblioteca era plena d'estudiants. I el que es pretenia era que la Normal, no sols fos un Centre d'Estudis, ans un lloc de convivència dels estudiants. La manifesta enemiga de gairebé tots els professors va ser constant i la pressió contra les noies principalment no va deixar mai de sentir-se. Això fa riure ara, però era una realitat llavors i no fa pas massa anys.

Tanmateix, sense una preparació prèvia, era evident que la consciència dels mestres amb inquietuds, s'anava formant en la ment de molts d'ells.

A Lleida, per exemple, com a conseqüència d'aquestes inquietuds, que s'anaven congriant, va néixer el «Grup Batec». En realitat no era, encara, un moviment pedagògic organitzat; més aviat, era una acció educativa de cara al poble; però obligava a un canvi d'idees, de pensaments de propòsits, entre els components del Grup.

Així mateix, l'inici d'una actuació conjunta i programada van ser les «Missions Pedagògiques», que igualment anaven encaminades a aconseguir que el poble s'integrés a l'acció de l'Escola i la sentís com a cosa pròpia. A les terres de ponent se n'hi feren quatre de molt reeixides.

Començava a néixer la idea que l'acció del mestre no havia de ser una tasca individual, simplement reduïda dins del clos de les aules.

Tanmateix, no era encara una concepció que sorgís com a conseqüència de la formació professional dels mestres. L'Escola Normal encara es preocupava massa de la formació del funcionari, que havia de complir estrictament les seves obligacions d'ensenyar uns coneixements a la quitxalla. Els mestres encara estaven massa apegats a les pàgines de la revista «El Magisterio Español» que donaven compte puntual de les ascensions dins de l'Escalafó. Eren molts –i potser encara n'hi ha de sobres– els que seguien l'exemple d'una tia meva, mestra a Pedra i Coma, a tres kilòmetres de Sant Llorenç de Morunys, que va estar més de vint anys sense moure's de La Coma, ni per anar a Sant Llorenç, i que per tot menjar espiritual tenia les pàgines d'aquella revista.

I, ara que comença a mig llucar-se la formació d'un magisteri que ja des de l'Escola Universitària aprèn a treballar d'una manera conjunta; ara que ja en les Escoles Graduades s'esforcen els professors a planificar el treball conjuntament, i no es concreten a acatar simplement el criteri –algunes vegades ben encertat!– del Director; ara que les mateixes Escoles d'Estiu fan néixer unes preocupacions que van més enllà del «estricto funcionario, con derechos adquiridos», des de la meua humil posició de mestre que, com Lladonosa o Claverol i tants altres que, d'una manera individual o col·lectiva, van bregar per a fer de l'ensenyament una funció social, us dic, a vosaltres joves educadors: prepareu-vos conscientment per a poder i saber treballar en equip, amb una formació professional, això sí; però oblideu-vos, dins del possible que sou o sereu «unos funcionarios». No vulgueu acceptar una paraula tan lletja.